

XLI. Az államadósság költségvetési elszámolásai fejezet 2003. évi költségvetésének végrehajtása

A fejezet a központi költségvetés devizában és forintban fennálló adósságának kamat- és egyéb kiadásait, valamint a központi költségvetés egyes követelései megtérüléséből származó bevételeit tartalmazza.

KIADÁSOK

A fejezet 812,1 milliárd forint összegű kiadásai 86,5 milliárd forinttal haladták meg a tervezettet. Az előirányzatnál magasabb teljesülés a devizában fennálló adósság kamatának 13,7 milliárd forintos, a forintban fennálló adósság kamatának 73,1 milliárd forintos többletkiadása, illetőleg az egyéb költségek 0,3 milliárd forintos megtakarítása eredőjeként alakult ki.

A tervezettől való eltérést több tényező magyarázza. A tervezettnél kedvezőtlenebbül alakultak a devizaárfolyamok, az átlagos HUF/EUR árfolyam a tervezési köriratban becsült 244,3 helyett 253,6 lett. Emellett a tervezettnél jóval nagyobb induló adósságállomány és hiány, a nem tervezett adósság-átvállalások, és az év második felétől a tervet meghaladó állampapír-piaci forinthozamok egyaránt a kamatkiadások növekedése, míg az év eleji alacsony kamatszint a kibocsátáskori árfolyamnyereségen keresztül a kamatbevételek növekedése irányába hatott. Ugyancsak növelte a kamatkiadásokat az, hogy a 2002. év végi adósságátvállalásokról és kötvényátadásról a parlament módosító indítványok eredményeként, a költségvetés tervezési folyamatának lezárását követően döntött, így ezen a címen az elfogadott költségvetési törvény előirányzatot nem tartalmazott.

1. Cím: A devizában fennálló adósság kamatkiadásai

A devizában fennálló adósság 139,0 milliárd forint összegű kamatkiadásai 10,9 %-kal haladták meg a tervezettet. A 13,7 milliárd forintos többletkiadásból 10,7 milliárd forint volt a devizahitelek és 3,0 milliárd forint a devizakötvények után fizetett kamatok növekedése.

A nemzetközi pénzügyi szervezetektől és a külföldi pénzintézetektől [Világbank, Európai Beruházási Bank (EBB), Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD), Kreditanstalt für Wiederaufbau Bank (KfW), Európa Tanács Fejlesztési Bank (CEB)] felvett devizahitelek, illetve az átvállalt külföldi devizahitelek után kifizetett kamatok összesen 2,5 milliárd forinttal haladták meg a tervezettet. A Világbank felé fennálló hitelek esetében jelentkező 2,1 milliárd forintos kamatkiadás-növekedés az egyik kedvezőtlen kamatozású hitelem előtörlesztési díja. Az EBB és a CEB hiteleinek esetében az összesen 2,7 milliárd forintos kamatkiadás-megtakarítást a lehívások elmaradása okozta. A tervekben a CEB-től 2003. évben szerepelt lehívás, de nem valósult meg, így kamatkiadást nem eredményezett. A fenti hitelekből megvalósuló fejlesztések, beruházások alakulásáról, elmaradásuk okairól a tárcák fejezeti beszámolója tartalmaz információt.

A 2002. év végén megvalósított devizahitel-átvállalások után fizetett kamatok 3,1 milliárd forinttal növelték a kamatkiadásokat. A MÁV-tól és a GySEV-től 2002 elején és 2002 végén is sor került devizahitelek átvállalására, azonban az előirányzatban kizárólag az év eleji átvállalások után fizetendő kamatok szerepeltek. Ugyanígy nem rendelkezett előiránnyal az ÁAK-tól 2002-ben átvállalt devizahitelek kamatkiadása sem.

Az 1999-től felvett devizahitelek kamatelszámolásai jogcímcsoporton az előirányzathoz képest 0,6 milliárd forint többletkiadás keletkezett. Ennek fő oka, hogy a tervekkel ellentétben 2003-ban egy piaci szindikált hitel felvételére is sor került, mely a kedvezőtlen kamatozású, 2002. végén átvállalt devizahitelek előtörlesztését szolgálta. E hitel kamata növelte a jogcímcsoport kiadásait, de az előtörlesztett hitelek kedvezőtlenebb kondícióit is figyelembe véve a költségvetésnek kamatmegtakarítást eredményezett a tranzakció. E soron szerepel továbbá a decemberben megkötött 200 millió euró keretösszegű stand-by (készenléti) hitel kamatkiadása is.

A belföldi devizahitelek kamatelszámolásai jogcímcsoporton 7,6 milliárd forint többletkiadás keletkezett 2003 folyamán. Ezen belül az 1997-ben az MNB-vel szemben keletkezett devizahitelek kamatai 6,4 milliárd forinttal haladták meg az előirányzatot. Ennek oka, hogy az egyik hitelem előtörlesztése a tervekkel ellentétben éven belül később valósulhatott meg, és ez a csúszás magasabb kamatterhet eredményezett. Nem szerepelt az előirányzatok között az NA Rt-től, BKV Rt-től és egyes vidéki városok közlekedési társaságaitól 2002. év végén átvállalt hitelek kamatkiadása, amely így 1,4 milliárd forintos többletkiadást okozott.

A központi költségvetés által kibocsátott devizakötvények után 46,9 milliárd forint összegű kamatkiadást fizetett a központi költségvetés, amely 3,0 milliárd forint összegű többletkiadást jelent az előirányzathoz képest. A kiadások növekedése a deviza árfolyamok kedvezőtlen alakulásának eredménye. Az angol és az amerikai kötvények esetében a kamatkiadás minimális mértékben (8 millió forinttal) maradt el az előirányzott összegtől.

2. Cím: A forintban fennálló adósság kamatkiadásai

A forintadósság kamatkiadásai 2003-ban — 73,1 milliárd forinttal meghaladva az előirányzatot — 663,3 milliárd forintot tettek ki.

A belföldi hitelek kamatkiadása közel háromszorosát tette ki a tervezett összegnek, összességében 16,4 milliárd forinttal haladta meg az előirányzatot. Mivel az MNB felé fennálló hitelek kamatkiadásai az előirányzatnak megfelelően alakultak, az eltérést a módosító indítványokkal elfogadott, előiránnyal nem rendelkező átvállalt forinthelek kamatkiadásai okozták. A 2002. év végén 8 jogcímen került sor forinthelek átvállalására. Az ezeken a jogcímenen kifizetett kamatok tartalmazzák egyrészt a szerződés szerinti, másrészt a rendkívüli előtörlesztések miatti többletkiadásokat. Az előirányzatok között szereplő, 1999-ben az Útalaptól átvállalt hitelek esetében csupán minimális többlet kamatkiadás jelentkezett, amely a diszkont kincstárjegy hozamok alakulásának következménye.

A forint államkötvények kamatkiadásai 469,6 milliárd forintot tettek ki, amelyek 58,5 milliárd forinttal haladták meg az előirányzatot. Az államkötvények után fizetendő

kamatok alakulását nagyban befolyásolta a tervezettnél magasabb 2002. évi és 2003. évi hiány, ami nagyobb mértékű állampapír értékesítést tett szükségessé.

A piaci értékesítésű államkötvények kamatterhe 404,0 milliárd forint volt, amely az előirányzathoz képest 61,8 milliárd forintos túllépést jelent. Az év során az említett okok miatt a tervezettnél 368,3 milliárd forinttal nagyobb mennyiségű piaci értékesítésű, hiányt finanszírozó államkötvény értékesítése történt meg, döntően ez okozta a kamatkidások növekedését. A hozamok az év második felében a tervezés során feltételezettnél jóval magasabb szinten alakultak, amely szintén növelte a kiadásokat.

A kincstári takarékkötvények esetében a kiadások az előirányzatnak megfelelően alakultak.

A nem piaci értékesítésű államkötvények 65,6 milliárd forintos kamatkidása 3,3 milliárd forinttal maradt el az előirányzattól. A rubelkövetelések megvásárlását fedező kötvények kamata az előirányzatnak megfelelően alakult. A változó kamatozású államkötvények (lakással, konszolidációval, kamatmentes adósság kötvényesítésével kapcsolatos kötvények) kamatkidásai az évközi hozamingadozások hatására jellemzően elmaradtak a tervtől. Az ÁPV Rt. gázközművek miatti tartalékfeltöltését fedező kötvények kamatkidása az előirányzathoz képest 20,3%-os többletkiadást mutatott. Ennek oka, hogy a gázközmű-vagyonnal összefüggő önkormányzati igények rendezéséről szóló törvények adta kötelezettség alapján a tervekbe a teljes visszavásárlási keret bekerült. Ezzel szemben az érdeklődés hiánya miatt a tényleges visszavásárlások összege elmaradt a tervektől, így a piacon a vártnál nagyobb állomány maradt, ami után több kamatot kellett fizetni.

A kincstárjegyek 167,8 milliárd forint összegű kamatkidása kis mértékben, 1,7 milliárd forinttal maradt el a tervezettől. Ezen belül a diszkont kincstárjegyek után kifizetett 121,7 milliárd forint kamat 1,2 milliárd forinttal (1 %-kal) lépte túl az előirányzott összeget. Az előirányzatot megalapozó, a 2002. év októberében elkészült tervhez képest 2003-ban 400 milliárd forinttal lett magasabb a bruttó diszkont kincstárjegy értékesítés. A többlet kibocsátás kamathatását kompenzálni tudták az év első felében fennállt alacsonyabb hozamok.

A lakossági kincstárjegyek esetében kifizetett 46,1 milliárd forint kamat 2,9 milliárd forinttal alacsonyabb kamatkidást jelent a tervezetthez képest. Ez a 6%-os megtakarítás a lakossági kincstárjegyek, azon belül is a postai papírok esetében a tervezettől elmaradó értékesítés következménye.

3. Cím: Egyéb költségek

Az adósság és követelés-kezelés egyéb kiadásai cím együttes összege 9,8 milliárd forintot tett ki, amely 0,3 milliárd forint megtakarítást eredményezett az előirányzathoz képest. Ezen a címen az állam jutalékot fizetett a forint- és deviza elszámolások után, az állampapírok lakossági értékesítése után, valamint a forgalmazás egyéb költségeit fizette ki (KELER díjak, tőzsdei díjak, nyomdaköltség stb.). E cím tartalmazza az állampapírok lakossági értékesítését támogató kiadások, valamint követelés-kezelés költségeinek előirányzatait is.

A deviza kötvény kibocsátásokhoz kapcsolódó jutalékok esetében megtakarítást sikerült elérni 2003-ban. Kiadást eredményezett ugyanakkor a szindikált devizahitel felvételhez kapcsolódó jutalék összege. A 2002. év végén átvállalt kedvezőtlen devizahitelek lecserélését szolgáló hitelfelvétel eredetileg nem szerepelt a tervekben. A forintjutalékok esetében elsősorban a jutalékfizetéssel járó lakossági állampapírok, azon belül is a kamatozó kincstárjegyek értékesítésében történt növekedés következménye a mintegy 0,1 milliárd forint összegű többletkiadás.

Az állampapírok lakossági értékesítését támogató kiadások takarékosági okokból 0,2 milliárd forinttal maradtak el az előirányzott összegtől. A takarékosági intézkedés a reklámköltségeket érintette, melyekre a 0,8 milliárd forintos előirányzattal szemben az ÁKK mindössze 0,5 milliárd forintot fordított.

BEVÉTELEK

Az ún. adósságszolgálati bevételek (tőke- és kamat) 104,2 milliárd forintos teljesülése 11,7 milliárd forint többletet mutat a módosított előirányzathoz viszonyítva. Az eltérést a tőkebevételek 3,7 milliárd forintos elmaradása, illetve a kamatbevételek 15,4 milliárd forintos többlete okozta. Módosult év közben a tőkebevételek előirányzata 87,3 millió forinttal, mivel az orosz haditechnikai szállítások elszámolása miatt a Kormány megnövelte a külföldi követelések visszatérülésének előirányzatát.

1. Cím: Devizában fennálló adósság és követelések kamatelszámolásai

A devizában fennálló adósság és követelések 3,7 milliárd forintos kamatbevételei 2,9 milliárd forinttal haladták meg az előirányzatot. Ez a többlet lényegében a költségvetési devizaszámla kamatbevételeihez kötődik.

A Világbanktól felvett és továbbkölcsonzott hitelekhez kapcsolódó kamatbevétel 93,8 %-os teljesítést mutat. A bevétel az előirányzott 374,3 millió forinttal szemben 351,2 millió forint volt.

Az EBB továbbkölcsonzott hiteléhez kapcsolódó kamatbevétel a tervezett 144,9 millió forinttal szemben 130,9 millió forint volt, mely 90,3 %-os teljesítésnek felel meg. Az elmaradást a tervezettnél gyengébb USD árfolyam okozta.

2. Cím: Forintban fennálló adósság és követelések kamatbevételei

A forintban fennálló adósság és követelések kamatbevételének 70,2 milliárd forintos teljesülése 12,5 milliárd forint többletbevételt jelentett a költségvetés számára.

A forintkövetelések kamatbevétele 21,6 %-kal haladta meg az előirányzatot. Ez a többlet két bevétel típus ellentétes irányú teljesüléséből keletkezett: a piaci értékesítésű államkötvények — technikai jellegű — felhalmozott kamatbevétele 20,6 milliárd forint többletbevételt (+90,8 %), míg a Kincstári Egységes Számla forintbetét kamatbevétele 8,0 milliárd forint elmaradást (-23,8 %) okozott.

Az állami kölcsön kamata jogcímen befolyt 25,9 millió forint a tervezett 5,0 millió forinttal szemben jelentős túlteljesítést jelent. Az óvatos tervezés oka az volt, hogy az állami kölcsön követelések – melyhez a szerződéses kamat kapcsolódik – csaknem teljes egészében, illetve a hátralékos tartozások is döntő többségükben a felszámolás alatti állományba tartoznak. E követelések –beleértve a kamataikat is - megtérülése 2003-ban nagymértékű volt.

A piaci értékesítésű államkötvények aukciós kibocsátásakor, a nemzetközi gyakorlatban is alkalmazott ún. rányitós kibocsátási technika sajátossága következtében elért 20,6 milliárd forinttal magasabb összegű felhalmozott kamatbevétel egyrészt a tervezettnél nagyobb mennyiségű éves államkötvény-kibocsátásnak, másrészt az év eleji alacsonyabb kamatok miatt elért árfolyamnyereségnek köszönhető.

A Kincstári Egységes Számla állománya 2003 során jellemzően alacsonyabb volt a tervezettnél, míg a KESZ után fizetendő kamatmérték (a jegybanki alapkamat) napi átlaga valamelyest a tervezett felett alakult. Ennek eredményeként a KESZ egyenlege után a központi költségvetésbe befolyt kamat a vártnál 8,0 milliárd forinttal (23,8%-kal) kedvezőtlenebb volt. A Kincstári Egységes Számla állománya 2003. során három hónap kivételével végig alacsonyabb volt a tervezettnél, ami a költségvetés magasabb finanszírozási igénye miatt következett be.

Az állam által egyes pénzügyintézeteknek nyújtott alárendelt-kölcsöntőke kötvénye utáni 0,2 milliárd forinttal (12,7%) alacsonyabb kamatbevétel a tervezettnél összességében alacsonyabb kamatszint miatt következett be.

4. Cím: Tőkekövetelések visszatérülése

A kormányhitelek visszatérülése alcím a volt rubel- ill. dollár elszámolású országoknak korábban nyújtott kormányhitelek, ill. kereskedelmi szaldókövetelések megtérülése kapcsán az adott évben ténylegesen realizált bevételeket tartalmazza, a megtérülés időpontjában érvényes devizaárfolyamon történt elszámolás mellett.

Az Államháztartási törvény 108/A §-ában rögzített hatályos jogszabályi felhatalmazás és feladatmegosztás alapján 2003-ban is megkülönböztetett figyelemmel folytatódott a külfölddel szemben fennálló kormányzati követeléseink mielőbbi, számunkra előnyös leépítését célzó munka. Több éves szünet után két viszonylatban (oroszlán, albán) a még fennálló követelések átfogó rendezéséről kormányközi megállapodás született. A legnagyobb adósokra koncentrálnak további fontos megállapodások hazai és nemzetközi vonatkozású előkészítése kezdődött meg. Intézkedések történtek az adósságkérdés folyamatos napirenden tartása érdekében olyan országok vonatkozásában is, amelyekkel rövid távon rendezési megállapodás nem valószínűsíthető.

A követelésekkel folytatott gazdálkodás új elemeként jelentek meg — az OECD nemzetközi programjához csatlakozva — a HIPC országok (súlyosan eladósodott szegény országok) adósságainak rendezésére kidolgozott kezdeményezések (Nicaragua, Etiópia), illetve a legkevésbé fejlett országokkal szembeni követeléseink egy részének a nemzetközi fejlesztési együttműködés keretében segélyezésre történő felhasználásának előkészítése. E kezdeményezések 2003-as elindítása az elkövetkező években jelent majd követelésállomány csökkenést.

Kormányzati követeléseink jelentős részben a fizetőkészség és képesség vonatkozásában a legkisebb törlesztési hajlandóságot mutató országokkal szemben maradtak fenn. Ez a tény a korábbiaknál nagyobb mértékben okoz bizonytalanságot a bevételek tervezését illetően is, mind a megtérülési idő, mind a várhatóan megtérülő összeg tekintetében, különösen, hogy ez utóbbira az árfolyammozgások is hatnak.

A volt rubel relációban fennálló kormányzati követeléseink kapcsán 2003. évben keletkezett bevételek Oroszországgal ill. Laossal szembeni követelések megtérüléséből jelentkeztek, míg a dollár elszámolás mellett nyújtott kormányhitelek vonatkozásában a törlesztés kapcsán realizált bevételeink algériai és török viszonylatból származnak.

Ez azt jelenti, hogy a 2003. évre eredetileg tervezett 30 milliárd forintos bevétellel szemben mintegy 26,5 milliárd forint tényleges bevétel keletkezett. Az említett tervezési nehézségek tükrében a terv és tényszámok eltérése nem tekinthető jelentősnek. A lemaradást elsősorban a bevételekben döntő súllyal szereplő orosz viszonylatú, az adósságtörlesztés részeként bonyolódó sínbusz szállítások elmaradásai okozták. Ténylegesen szabadon felhasználható bevételkiesést azonban még ez sem okozott, hiszen e szállítások bevételeinek elszámolása külön kormányhatározatok alapján, szállítmányonként, a MÁV egyidejű, azonos értékű alaptőke emelése mellett valósul meg.

A nemzetközi pénzügyi szervezetek és külföldi pénzintézetek belföldre kihelyezett hitelei tőke-visszatérülése alcím bevétele a tervezettnél megfelelően alakult.

A Világbanki hitelek esetében a tervezett 1.053,9 millió forinttal szemben 1.062,0 millió forint folyt be, ami 100,8 %-os teljesítést jelent.

Az LRI-nek nyújtott EBB hitelnél a 819,4 millió forintra tervezett törlesztés 738,1 millió forintra, 90,1 %-ra teljesült. Az eltérést az árfolyam tervezettől történő elmaradása idézte elő.

Az OECF hitel tőketörlesztése az előirányzott 225,9 millió forinttal szemben 209,1 millió forintra (92,6 %) teljesült. A 16,8 millió forintos bevétel elmaradás oka két önkormányzat késedelmes adósságtörlesztése.

Az állami kölcsön tőke-visszatérülése a kamatok kapcsán már említett okok miatt jelentősen meghaladta az előirányzatot (9,2 millió forint a 3 millió forint előirányzattal szemben). Ugyanakkor az állami alapjuttatás járadéka csak 97,8%-ban teljesült (1 760 millió forint), mivel a hátralékokból és törlesztésekből kisebb összeg folyt be.

Draskovics Tibor